

Μάθημα / Τάξη

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Διδαγμένο Κείμενο

Πλάτωνος Πρωταγόρας 321c-322a

Ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὕροι, κλέπτει Ἥφαιστου καὶ Ἀθηνᾶς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρί—ἀμήχανον γὰρ ἦν ἄνευ πυρὸς αὐτὴν κτητὴν τῷ ἢ χρησίμην γενέσθαι—καὶ οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. Τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτῃ ἔσχεν, τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ παρὰ τῷ Δίῳ. Τῷ δὲ Προμηθεὶ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν—πρὸς δὲ καὶ αἰ Διὸς φυλακαὶ φοβεραὶ ἦσαν—εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἥφαιστου οἴκημα τὸ κοινόν, ἐν ᾧ ἐφιλοτεχνεῖται, λαθὼν εἰσέρχεται, καὶ κλέψας τὴν τε ἔμπυρον τέχνην τὴν τοῦ Ἥφαιστου καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηνᾶς δίδωσιν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίνεταί, Προμηθεὶ δὲ δι' Ἐπιμηθεῖα ὕστερον, ἥπερ λέγεται, κλοπῆς δίκη μετῆλθεν.

Πλάτωνος Πρωταγόρας 324a-c

Ἐνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νοθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὐσης. Εἰ γὰρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὦ Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται αὐτό σε διδάξει ὅτι οἱ γε ἀνθρώποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετῆν. Οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται—οὐ γὰρ ἂν τό γε πρᾶχθὲν ἀγένητον θείῃ—ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὕτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. Καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετῆν· ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει. Ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν ὅσοιπερ τιμωροῦνται καὶ ἰδία καὶ δημοσία. Τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἱ τε ἄλλοι ἀνθρώποι οὓς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι οἱ σοὶ πολῖται· ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετῆν. Ὡς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἱ σοὶ πολῖται καὶ χαλκέως καὶ σκυτοτόμου συμβουλευόντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδακτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἡγοῦνται ἀρετῆν, ἀποδέδεικταί σοι, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὡς γέ μοι φαίνεται.

Παρατηρήσεις

A.1. Σε ποια φράση του πρώτου αποσπάσματος γίνεται αναφορά στα όργανα εξουσίας του Δία; Ποια ήταν αυτά και τι επιδιώκει ο Πρωταγόρας με την συγκεκριμένη αναφορά του;

Μονάδες 6

A.2. Να κάνετε την αντιστοίχιση:

Αντίθεση	οὐχ ἤκιστα / μὴ ἀλογίστως
Λιτότητα	ὥσπερ θηρίον
Υπερβατό	ἀλογίστως ... ὁ δὲ μετὰ λόγου
Παρομοίωση	ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὐσῆς / ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν / παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετῆν

Μονάδες 4

B.1.α. Λαμβάνοντας υπόψη σας τις θεϊκές ιδιότητες της Αθηνάς και του Ήφαιστου, να προσδιορίσετε τι ακριβώς εννοεί ως ἔντεχνον σοφία σύν πυρί ο Πρωταγόρας.

Μονάδες 5

B.1.β. Τι συμβολίζει, κατά τη γνώμη σας, η κλοπή της φωτιάς από τον Προμηθέα;

Μονάδες 5

B.2. Σημασιολογικά πώς αποδίδει την τιμωρία ο Πρωταγόρας στο δεύτερο απόσπασμα και πώς πιστεύετε ότι πρέπει να εφαρμόζονται σε μια κοινωνία ο νόμος και οι ποινές;

Μονάδες 10

B.3. Ο Πρωταγόρας σε προηγούμενη ενότητα, διά στόματος Δία στον μύθο, πρότεινε για όποιον δεν συμμετέχει στην αιδῶ και τη δίκη τη θανατική ποινή («κτείνειν ὡς νόσον πόλεως»). Σ' αυτή την ενότητα, αντίθετα, μιλά για την παιδευτική σημασία της τιμωρίας («ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα»). Φαινομενικά, λοιπόν, ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια αντίφαση. Αφού την προσδιορίσετε, να εξηγήσετε πώς αίρεται λαμβάνοντας υπόψη το μεταφρασμένο απόσπασμα από την 7^η ενότητα του σχολικού βιβλίου που ακολουθεί:

«...εάν υπάρχει λοιπόν αυτό το πράγμα στο οποίο πρέπει να μετέχουν όλοι και σύμφωνα με το οποίο πρέπει να ενεργεί κάθε άνθρωπος ξεχωριστά σε περίπτωση που θέλει να μάθει ή να πράξει κάτι, και σε καμιά περίπτωση χωρίς αυτό· και εάν, σε περίπτωση που κάποιος δεν μετέχει σ' αυτό, είτε παιδί είναι, είτε άνδρας είτε γυναίκα, πρέπει να τον διδάσκουμε και να

τον τιμωρούμε, μέχρι που, με την τιμωρία, να βελτιωθεί· και εάν, σε διαφορετική περίπτωση, πρέπει να εκδιώκουμε από την πόλη ή να σκοτώνουμε ως ανιάτο όποιον δεν υπακούει σε αυτό το πράγμα ακόμα και μετά τη διδασκαλία, ακόμα και μετά την τιμωρία· εάν λοιπόν έτσι έχουν τα πράγματα, και εάν, παρόλο που αυτή είναι η φύση των πραγμάτων, οι αγαθοί άνδρες, ενώ μορφώνουν τους γιους τους σε όλα τα άλλα, αυτό δεν τους το διδάσκουν, τότε σκέψου τι περίεργα πλάσματα είναι αυτοί οι αγαθοί άνδρες!...»

Μονάδες 10

B4.α. Να χαρακτηρίσετε τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές ή λάθος, σύμφωνα με την εισαγωγή του σχολικού σας βιβλίου:

1. Ο Σωκράτης δε δείχνει ειλικρινή σεβασμό προς τις απόψεις του αντιπάλου του.
2. Ο Πλάτων ανέλαβε πολιτικά αξιώματα στην Αθήνα.
3. Οι λογοτεχνικές ικανότητες του Πλάτωνα αποτυπώνονται στον «Πρωταγόρα».
4. Τόσο οι σοφιστές όσο και ο Σωκράτης αμφισβητούν τις παραδοσιακές ιδέες της εποχής τους.
5. Από τον διάλογο «Πρωταγόρας» δεν μπορούμε να συναγάγουμε με ακρίβεια ποια είναι η πλατωνική αντίληψη για την αρετή.

Μονάδες 5

B4.β. Να σημειώσετε ποιες από τις παρακάτω φράσεις αναφέρονται στο Σωκράτη και ποιες στους σοφιστές:

		Σωκράτης	Σοφιστές
α.	Αμφισβήτηση που καταλήγει σε άρνηση		
β.	Αναζήτηση της βαθύτερης αλήθειας των πραγμάτων, της πρώτης και αναλλοίωτης αλήθειας.		
γ.	Αναζήτηση της αρχής κάθε ηθικής έννοιας		
δ.	Αλήθεια δεν υπάρχει και, αν υπάρχει, δεν έχει καμία σημασία		
ε.	Ειρωνεία: το όπλο της σκέψης, της αναζήτησης και της φιλοσοφικής έρευνας.		

Μονάδες 5

B.5.α. Να γράψετε ένα ομόηχο της αρχαίας ελληνικής για κάθε τύπο που σας δίνεται: **αἰ** (Διός), **λαθῶν**, **ἤπερ**, **εἶναι**, **ὥσπερ**

Μονάδες 5

B.5.β. Να βρείτε με ποιες λέξεις του κειμένου συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω: **ιταμός**, **νεογνό**, **μάτι**, **δεξιός**, **ταμίας**

Μονάδες 5

Αδίδακτο κείμενο

Ο Σπαρτιάτης βασιλιάς Αρχίδαμος, στην έναρξη του Πελοποννησιακού Πολέμου, συγκέντρωσε το στρατό του στον Ισθμό, για να εισβάλει στην Αττική. Στην ομιλία του επισημαίνει τη σοβαρότητα που έχει αυτή η πολεμική αναμέτρηση.

Ἄνδρες Πελοποννήσιοι καὶ ξύμμαχοι, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν πολλάς στρατείας καὶ ἐν αὐτῇ Πελοποννήσῳ καὶ ἔξω ἐποίησαντο, καὶ ἡμῶν αὐτῶν οἱ πρεσβύτεροι οὐκ ἄπειροι πολέμων εἰσὶν· ὅμως δὲ τῆσδε οὐπω μείζονα παρασκευὴν ἔχοντες ἐξήλθομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πόλιν δυνατωτάτην νῦν ἐρχόμεθα καὶ αὐτοὶ πλεῖστοι καὶ ἄριστοι στρατεύοντες. Δίκαιον οὖν ἡμᾶς μήτε τῶν πατέρων χεῖρους φαίνεσθαι μήτε ἡμῶν αὐτῶν τῆς δόξης ἐνδεεστέρους. Ἡ γὰρ Ἑλλάς πᾶσα τῆδε τῇ ὀρμῇ ἐπῆρται καὶ προσέχει τὴν γνώμην, εὐνοίαν ἔχουσα διὰ τὸ Ἀθηναίων ἔχθος πρᾶξαι ἡμᾶς ἅ ἐπινοοῦμεν. Οὐκουν χρῆ, εἴ τῳ καὶ δοκοῦμεν πλήθει ἐπιέναι καὶ ἀσφάλεια πολλή εἶναι μὴ ἂν ἐλθεῖν τοὺς ἐναντίους ἡμῖν διὰ μάχης, τούτων ἕνεκα ἀμελέστερόν τι παρεσκευασμένους χωρεῖν, ἀλλὰ καὶ πόλεως ἐκάστης ἡγεμόνα καὶ στρατιώτην τὸ καθ' αὐτόν αἰεὶ προσδέχεσθαι ἐς κίνδυνόν τινα ἤξειν. Ἄδηλα γὰρ τὰ τῶν πολέμων, καὶ ἐξ ὀλίγου τὰ πολλά καὶ δι' ὀργῆς αἱ ἐπιχειρήσεις γίνονται· πολλάκις τε τὸ ἔλασσον πλῆθος δεδιὸς ἄμεινον ἡμύνατο τοὺς πλέονας διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαρασκευάτους γενέσθαι. Χρῆ δὲ αἰεὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ τῇ μὲν γνώμῃ θαρσαλέους στρατεύειν, τῷ δ' ἔργῳ δεδιότας παρεσκευάσθαι· οὕτω γὰρ πρὸς τε τὸ ἐπιέναι τοῖς ἐναντίοις εὐψυχότατοι ἂν εἶεν πρὸς τε τὸ ἐπιχειρεῖσθαι ἀσφαλέστατοι. Ἡμεῖς δὲ οὐδ' ἐπὶ ἀδύνατον ἀμύνεσθαι οὕτω πόλιν ἐρχόμεθα, ἀλλὰ τοῖς πᾶσιν ἄριστα παρεσκευασμένην, ὥστε χρῆ καὶ πάνυ ἐλπίζειν διὰ μάχης ἰέναι αὐτούς, εἰ μὴ καὶ νῦν ὥρμηται ἐν ᾧ οὐπω πάρεσμεν, ἀλλ' ὅταν ἐν τῇ γῇ ὀρῶσιν ἡμᾶς δηοῦντάς τε καὶ τὰ κείνων φθείροντας.

Θουκυδίδου, Ἱστορία, Β, 11-12

Παρατηρήσεις

Γ. 1. Να μεταφραστεί από το παραπάνω κείμενο το απόσπασμα: «Οὔκουν χρῆ, εἴ τω ... δι' ὀργῆς αἱ ἐπιχειρήσεις γίνονται».

Μονάδες 10

Γ.2. Ποιες είναι οι επισημάνσεις του Σπαρτιάτη βασιλιά προς το στράτευμά του και ποιους κινδύνους τονίζει;

Μονάδες 10

Γ.3. . Να σχηματίσετε τους τύπους που ζητούνται:

μείζονα: δοτική ενικού θηλυκού γένους στον υπερθετικό βαθμό

ἡμῶν αὐτῶν: γενική ενικού στο ίδιο γένος στο ίδιο πρόσωπο

ἐνδεεστέρους: ονομαστική ενικού του ουδετέρου γένους στον θετικό βαθμό

τω: ο ίδιος τύπος στον πληθυντικό

ἡγεμόνα: κλητική ενικού

ἐξήλθομεν: β' ενικό προστακτικής στον ίδιο χρόνο

στρατεύοντες: γ' ενικό ευκτικής Μέλλοντα στην ίδια φωνή

ἐπινοοῦμεν: απαρέμφατο Αορίστου στην ίδια φωνή

παρεσκευασμένους: β' ενικό οριστικής Παρατατικού στην ίδια φωνή

προσδέχεται: ο ίδιος τύπος στον Παρακείμενο

Μονάδες 10

Γ.4.α. Να χαρακτηριστούν συντακτικά οι ὀροι: τῶν πατέρων, τῇ ὀρμῇ, τω, ἀμελέστερόν, ἤξειν.

Μονάδες 5

Γ.4.β. «διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαρασκευόους γενέσθαι»: να μετατραπεί σε ισοδύναμη δευτερεύουσα πρόταση εισαγόμενη με τον σύνδεσμο «ἐπειδή»

Μονάδες 3

Γ.4.γ. «ἃ ἐπινοοῦμεν»: να αναγνωριστεί το είδος και ο συντακτικός ρόλος της δευτερεύουσας πρότασης

Μονάδες 2

Απαντήσεις

A.1. «Διός φυλακαὶ φοβερὰ ἦσαν»: Οι φύλακες του Δία ήταν η Βία και το Κράτος, που αναφέρονται τόσο στη *Θεογονία* του Ησιόδου όσο και στον *Προμηθέα Δεσμώτη* του Αισχύλου. Πρόκειται για τα όργανα εξουσίας του Δία. Στον μύθο του Πρωταγόρα συμβολίζουν τη δυσκολία και τις επίπονες προσπάθειες του ανθρώπινου γένους να αποκτήσει την πολιτική τέχνη, τις γνώσεις δηλαδή για την οργάνωση κοινωνιών και για την ανάπτυξη πνευματικού πολιτισμού. Έμμεσα προβάλλει την αξία και τη σημασία της τέχνης που υπόσχεται ότι διδάσκει στους νέους της Αθήνας.

A.2.

Αντίθεση	ἀλογίστως ... ὁ δὲ μετὰ λόγου
Λιτότητα	οὐχ ἤκιστα / μὴ ἀλογίστως
Υπερβατό	ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὐσης / ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν / παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετῆν
Παρομοίωση	ὥσπερ θηρίον

B1.α. Ο Προμηθέας, επειδή ανησυχεί για το ανθρώπινο γένος, κλέβει τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ ἀπὸ τον Ἥφαιστο και την Αθηνά για να τη δωρίσει στον απροστάτευτο ἄνθρωπο. Ἐντεχνος εἶναι ο μέσα στα ὅρια της τέχνης, ο ἔμπειρος, ο ἐπιδέξιος, ἐνὸς ἔντεχνος σοφία εἶναι ἡ σοφία που ἐμπεριέχει την τέχνη, ἡ σοφία που συμπορεύεται με την τέχνη. Αρχικά ἡ ἔννοια της σοφίας ἔχει κυρίως να κάνει με τὴ δεξιότητα και τὴν ἐμπειρία σε κάποια τέχνη, τὴν ἀρχιτεκτονική, τὴ γλυπτική, τὴ μεταλλουργία, τὴν ἰατρική. Ο προσδιορισμὸς ἔντεχνος ἐπιτρέπει ἐδῶ στον Πρωταγόρα να διευκρινίσει πῶς αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὴ σοφία ἐννοεῖ, και ὄχι αὐτὴ που συνδέουμε με τὴ γνώση των ἐπιστημῶν και τὴ φιλοσοφία. Ο ἄνθρωπος ἀποκτᾶ «τεχνογνώσια», τεχνικές γνώσεις, που εἶναι ἀπαραίτητες για να να δημιουργήσει υλικό-τεχνικό πολιτισμὸ και να καλύψει τις βιοτικές του ἀνάγκες. Ἀπαραίτητο συμπλήρωμα της ἔντεχνης σοφίας εἶναι ἡ φωτιά, (το πῦρ) που βοηθᾶ στην υλοποίηση ὅλων αὐτῶν των τεχνικῶν δεξιοτήτων. Ο συνδυασμὸς θεωρίας και πρακτικῶν δυνατοτήτων οδηγεῖ σε αὐτὸ που σήμερα ονομάζουμε «τεχνολογία». Ειδικότερα, ἡ κατάρκτηση τεχνικῆς συνδέεται με τὴν ἀνάπτυξη τεχνικῶν και κατασκευαστικῶν δεξιοτήτων (σπίτια, ὅπλα, εργαλεῖα), με τὴν ἐπινόηση γλώσσας, γραφῆς, ἀρίθμησης, με τὴν καλλιέργεια της γῆς, και με τὴν ἀγωγή. Τα παραπάνω ἐπενεργοῦν θετικά στη φύση του ἀνθρώπου, στον ἔλεγχο των παθῶν και στην οργάνωση της ἀμυνᾶς του πρὸς τους ἄλλους. Σημειολογικά ἡ ἀνωτερότητα των «δώρων» (και του ἀνθρώπινου εἶδους) ἀποδίδεται με τὴν «κάθοδο των δώρων», καθὼς ο Προμηθέας τα μεταφέρει ἀπὸ τον Ὀλυμπο, το χῶρο των θεῶν.

B.1.β. Η κλοπή της φωτιάς δεν αποτελεί ηθικής φύσεως παράβαση, επειδή υπαγορεύεται από την ίδια την αρχή της αναπλήρωσης στη φύση. Έχει άμεσες πρακτικές συνέπειες για τον άνθρωπο, καθώς η τεχνική και η γνώση της τέχνης της φωτιάς του επιτρέπουν να επινοεί τα προς το ζην και να εφαρμόζει πρακτικά τις επινοήσεις του. Πρόκειται συνεπώς για την πρώτη ενέργεια της ανθρώπινης ελευθερίας, για μια ρήξη με την προ-ανθρώπινη τάξη του κόσμου. Ο μύθος με τον οποίο ο Πρωταγόρας εξηγεί τη γένεση του πολιτισμού περιέχει συμβολισμούς. Πρέπει να δούμε την παρέμβαση του Προμηθέα ως φάση της εξέλιξης των ειδών. Κατ' αυτήν δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την επιβίωση του ανθρώπου και την προσαρμογή του στο φυσικό περιβάλλον, πραγματοποιείται η γένεση των τεχνών και σχηματίζονται οι πρώτες κοινωνίες. Επομένως, οι τεχνικές γνώσεις είναι θησαύρισμα σταδιακής εμπειρίας μέσα στους αιώνες, δεν είναι χορηγημένες ως ολοκληρωμένο σύνολο *a priori*. Η ερμηνεία αυτή συμφωνεί με την άποψη των σοφιστών και του Πρωταγόρα ότι όλα είναι προϊόντα της "πικρής" πείρας που συσσωρεύεται με την πάροδο του χρόνου, δηλαδή πρόκειται για επώδυνες και κοπιαστικές κατακτήσεις του ανθρώπου μέσα στο χρόνο. Παράλληλα, για τα προμηθεϊκά δώρα υπάρχει και η ερμηνευτική άποψη (κύριος εκφραστής της ο W.K.C. Guthrie) ότι οι τεχνικές γνώσεις δίνονται στον άνθρωπο εκ των προτέρων ως ολοκληρωμένο σύνολο, *a priori*, και όχι ως θησαύρισμα σταδιακής πείρας μέσα στους αιώνες. Η ερμηνεία αυτή στηρίζεται στο ότι τα δώρα δίνονται πριν ο άνθρωπος βγει στο φως και συνεπώς είναι προϋποθέσεις για τη δημιουργία πολιτισμού. Ο Προμηθέας κλέβοντας τη φωτιά, αψηφώντας τις άλογες και αυθαίρετες αποφάσεις του Δία, εκφράζει και ενισχύει την ορθολογιστική πίστη του ότι ο άνθρωπος μπορεί με τη γνώση να κυριαρχήσει πάνω στη φύση, να την αλλάξει και να καλυτερέψει τη ζωή του. Ουσιαστικά, συμβολίζει τον ίδιο τον άνθρωπο, τον ευρηματικό και πολυμήχανο, που δημιουργεί τον πολιτισμό του. Επίσης, το παράδειγμά του εκφράζει τα αιτήματα του ανθρωπισμού. Ο Προμηθέας αναπτύσσει και ενισχύει το ανεξάρτητο και φιλόανθρωπο ήθος του με την πρόθεση να απαλλάξει τους συνανθρώπους του από την υποταγή σε μια άλογη μορφή αυθεντίας. Η βασική αρχή που προϋποτίθεται στο μύθο είναι ότι ο άνθρωπος δημιουργεί τον εαυτό του και τον κόσμο του. Γίνεται δημιουργός και κατασκευαστής (*homo faber*).

Ο Πρωταγόρας διαφοροποιείται, έτσι, από την άποψη της κλασικής εποχής που υποτιμούσε τις χειρωνακτικές εργασίες και στρέφει την επιστημονική γνώση στις τεχνικές εφαρμογές.

B.2. Ο Πρωταγόρας στο δεύτερο απόσπασμα παρουσιάζει μια πρωτοποριακή θέση ως προς την έννοια και το σκοπό της τιμωρίας. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του, η τιμωρία δεν έχει σκοπό της την εκδίκηση και φυσικά δεν επιβάλλεται επειδή στρεφόμεστε στο παρελθόν. Αντίθετα, αποβλέπει στο μέλλον και στόχος της είναι να σωφρονίσει εκείνον που

διαπράττει την αδικία και φυσικά να μη την επαναλάβει. Έπειτα να παραδειγματίσει όλους όσους θα δουν την ποινή που επιβλήθηκε στον άδικο και εκείνοι να αποφύγουν παρόμοια πράξη. Βλέπει, λοιπόν, ο σοφιστής στην τιμωρία ένα παιδευτικό ρόλο και όχι μια απλή πράξη αντεκδίκησης και προσωπικής ικανοποίησης όσων αδικήθηκαν.

Ο Πρωταγόρας εδώ δίνει μια άκρως ανθρωπιστική και παιδαγωγική προσέγγιση με ό τι έχει να κάνει με την τιμωρία. Διατυπώνει απόψεις, οι οποίες θα ληφθούν υπόψη δύο χιλιάδες χρόνια αργότερα, στην εποχή του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού. Είναι λοιπόν πρωτοπόρος και καινοτόμος, διαπνεόμενος από πνεύμα ανθρωπισμού που βλέπει την ποινή ως μέσο παιδείας.

Βέβαια δε θα λέγαμε ότι όντως όλα αυτά ίσχυαν στην εποχή του. Είναι αλήθεια ότι τότε και κάποιες φορές ακόμα και σήμερα οι άνθρωποι επιζητούν την τιμωρία με σκοπό να εκδικηθούν. Μάλιστα εκείνα τα χρόνια η ηθική ικανοποίηση του παθόντα αποτελούσε σεβαστό κριτήριο για την επιβολή κάποιας ποινής.

Εμείς όμως πρέπει να θεωρήσουμε ότι οι επιβολή των νόμων πρέπει να έχει τους εξής στόχους: καταρχήν όλοι οι πολίτες να είναι ίσοι απέναντι στους νόμους και να μην υπάρχουν εξαιρέσεις και προνόμια για μερικούς. Όπως έλεγε και ο Θουκυδίδης «καλύτερη πολιτεία δεν είναι αυτή με τους καλύτερους νόμους, αλλά αυτή στην οποία τηρούνται οι νόμοι».

Στη συνέχεια ο νόμος δεν είναι πρόπον να εφαρμόζεται ως μέσο εκφοβισμού αλλά με πνεύμα παροχής υπηρεσιών προς τους πολίτες και ιδιαίτερα τους αδύναμους.

Η επιβολή των ποινών να αποσκοπεί, βεβαίως, στο σωφρονισμό του δράστη και όχι στην «πτώση» του. Σκοπός της να είναι η επαναφορά του αδικούντος στον ίσιο δρόμο και φυσικά ο παραδειγματισμός των υπολοίπων.

Η ποινή δε θα πρέπει να επιβάλλεται με σκληρότητα και πνεύμα χαιρεκακίας. Αντίθετα να φαίνεται ότι μεριμνά για εκείνον που διέπραξε το αδίκημα και ότι τον αντιμετωπίζει ως άτομο που χρζζει βοήθειας, χωρίς προκαταλήψεις.

Β.3. Και πριν από το επιχείρημά του για τον παιδευτικό χαρακτήρα της ποινής, ο Πρωταγόρας αναφέρθηκε ήδη στην ποινή σε προηγούμενη ενότητα, στο πλαίσιο του μύθου, όπου ο σοφιστής, διά στόματος Δία στον μύθο, πρότεινε για όποιον δεν συμμετέχει στην αιδῶ και τη δίκη τη θανατική ποινή («κτείνειν ὡς νόσον πόλεως»). Σ' αυτή την ενότητα, αντίθετα, μιλά για την παιδευτική σημασία της τιμωρίας («ίνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα»). Φαινομενικά, λοιπόν, ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια αντίφαση: η θανατική ποινή δεν αφήνει περιθώρια βελτίωσης στον δράστη, ἀρα αἱρεται ο σωφρονιστικός χαρακτήρας της και, συνεπώς, η ἔλλογη σκοπιμότητα

που πρέπει να έχει κάθε ποιή. Κατά συνέπεια, η αποδοχή της θανατικής ποινής αντιφάσκει με την αποδοχή του σωφρονιστικού χαρακτήρα της ποινής εν γένει. Η αντίφαση αίρεται ως έναν βαθμό, αν λάβουμε υπόψη μας και το ακόλουθο χωρίο της 7^{ης} ενότητας: «... πρέπει να εκδιώκουμε από την πόλη ή να σκοτώνουμε ως ανίατο όποιον δεν υπακούει σε αυτό το πράγμα ακόμα και μετά τη διδασκαλία, ακόμα και μετά την τιμωρία». Η θανατική ποινή αποτελεί, λοιπόν, έσχατο μέσο τιμωρίας που επιβάλλεται όταν οι άλλες μορφές τιμωρίας (νουθεσίες, θυμοί, μικρές τιμωρίες, εξορία και στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων) δεν έχουν επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, δηλαδή τον σωφρονισμό του δράστη. Μάλιστα, επιβάλλεται όχι για να εκδικηθεί η πολιτεία αυτόν που διέπραξε ένα αδίκημα, αλλά για να διαφυλάξει την αρμονική συμβίωση και ισορροπία μέσα στην πόλη, απομακρύνοντας οποιοδήποτε ταραχοποιό στοιχείο. Ωστόσο, προβάλλει και πάλι το όριο του πολιτισμικού επιπέδου που έχει κατακτήσει μια κοινωνία. Δηλαδή, αν το θεσμικό πλαίσιο δεν διαμορφώθηκε σε αυτήν από συνειδήσεις που έχουν αναγάγει την ανθρώπινη ζωή σε υπέρτατη αξία, τότε ο στόχος της δε θα είναι ο άνθρωπος, αλλά η ανάγκη διατήρησης του συστήματος. Στον βαθμό που η κοινωνία συμπεριφέρεται κατά τον ίδιο τρόπο με τον παρεκτραπέντα, συνιστά αποδεικτικό σημάδι της ιδεολογικής, ηθικής και συνειδησιακής ανεπάρκειάς της. Μια ορθολογικά διαμορφωμένη κοινωνία δεν στοχεύει στην εκδίκηση, αλλά αφοσιώνεται στη διαπαιδαγώγηση και στη συνειδησιακή διαμόρφωση των πολιτών με τρόπο ηθικοπνευματικό.

B.4.α.

1. Ο Σωκράτης δε δείχνει ειλικρινή σεβασμό προς τις απόψεις του αντιπάλου του - Λ
2. Ο Πλάτων ανέλαβε πολιτικά αξιώματα στην Αθήνα - Λ
3. Οι λογοτεχνικές ικανότητες του Πλάτωνα αποτυπώνονται στον «Πρωταγόρα» - Σ
4. Τόσο οι σοφιστές όσο και ο Σωκράτης αμφισβητούν τις παραδοσιακές ιδέες της εποχής τους - Σ
5. Από τον διάλογο «Πρωταγόρας» δεν μπορούμε να συναγάγουμε με ακρίβεια ποια είναι η πλατωνική αντίληψη για την αρετή - Σ

Β.4.β.

		Σωκράτης	Σοφιστές
α.	Αμφισβήτηση που καταλήγει σε άρνηση		✓
β.	Αναζήτηση της βαθύτερης αλήθειας των πραγμάτων, της πρώτης και αναλλοίωτης αλήθειας.	✓	
γ.	Αναζήτηση της αρχής κάθε ηθικής έννοιας	✓	
δ.	Αλήθεια δεν υπάρχει και, αν υπάρχει, δεν έχει καμία σημασία		✓
ε.	Ειρωνεία: το όπλο της σκέψης, της αναζήτησης και της φιλοσοφικής έρευνας.	✓	

Β.5.α.

αί (Διός) → ἔ
λαθών → λαθῶν
ἦπερ → εἵπερ
εἶναι → εἶναι
ὥσπερ → ὅσπερ

Β.5.β.

ιταμός → παρεληλυθότος
νεογνό → ἀγέννητον
μάτι → ἰδῶν
δεξιός → ἀποδέχονται
ταμίας → σκυτοτόμου

Γ.1. Μετάφραση

Λοιπόν δεν πρέπει, αν σε κάποιον δίνουμε την εντύπωση ότι εκστρατεύουμε με πλήθος (στρατού) κι ότι υπάρχει πολλή ασφάλεια στο να μην μπορέσουν να μας αντιμετωπίσουν οι αντίπαλοι με μάχη, για αυτούς τους λόγους να προχωρούμε έχοντας προετοιμαστεί κάπως αμελέστερα, αλλά (πρέπει) ο αρχηγός και ο στρατιώτης κάθε πόλης να περιμένει πάντα αναφορικά με τον εαυτό του ότι θα περιέλθει σε κάποιο κίνδυνο. Διότι τα πράγματα των πολέμων δεν είναι φανερά και οι επιχειρήσεις γίνονται γρήγορα πολλές φορές και με μανία.

Γ.2. Πριν από την αναμέτρηση με την Αθήνα, ο βασιλιάς Αρχίδαμος επιδιώκει να τονώσει την ψυχολογία των στρατιωτών, επισημαίνοντας ότι η Σπάρτη έχει διακριθεί στο παρελθόν

σε ανάλογες επιθετικές περιστάσεις. Το μεγαλείο των προγόνων που εκστράτευσαν εντός και εκτός Πελοποννήσου και η πολεμική εμπειρία των μεγαλύτερων επισκιάζονται μόνο από το μέγεθος της προετοιμασίας που έχει γίνει. Ωστόσο, δεν αρκεί μόνο η πολεμική προετοιμασία. Με τη σκέψη στην προγονική κληρονομιά αλλά και στο γεγονός ότι όλη η Ελλάδα αναμένει με αγωνία την έκβαση της αναμέτρησης, οι άνδρες πρέπει να έχουν και κάτι ακόμη κατά νου: δε φτάνει να σκέφτεται καθένας –και αρχηγός και απλός στρατιώτης– ότι οι Αθηναίοι είναι μισητοί ή ότι δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν το αξιόμαχο της Σπάρτης. Πρέπει ο καθένας να προετοιμαστεί και ψυχολογικά, επειδή είναι πιθανό ο οποιοσδήποτε να βρεθεί σε κίνδυνο. Και αυτό, διότι στις πολεμικές επιχειρήσεις, όπου οι εξελίξεις συνήθως είναι ραγδαίες, γεμάτες πάθος κι αιφνιδιαστικές, η έκβαση καθορίζεται και από τη στρατιωτική προετοιμασία και από την εμπειρία αλλά και από την ευψυχία και το θάρρος που δείχνουν οι άνδρες στο πεδίο της μάχης, κυρίως στην επίθεση. Διότι η Αθήνα, η οποία είναι άριστα προετοιμασμένη, αναμένεται και έχει τη δύναμη να αμυνθεί με σθένος, κυρίως στην τακτική της καταστροφής και λεηλασίας που προτίθεται να εφαρμόσει η Σπάρτη, εισβάλλοντας στην Αττική γη. Οφείλουν, επομένως, οι άνδρες να είναι προετοιμασμένοι και πολεμικά και ψυχολογικά.

Γ.3.

μείζονα: δοτική ενικού θηλυκού γένους στον υπερθετικό βαθμό: **μεγίστη**

ἡμῶν αὐτῶν: γενική ενικού στο ίδιο γένος στο ίδιο πρόσωπο: **ἑμαυτοῦ**

ἐνδεεστέρους: ονομαστική ενικού του ουδετέρου γένους στον θετικό βαθμό: **ἐνδεές**

τω: ο ίδιος τύπος στον πληθυντικό: **τισί(ν)**

ἡγεμόνα: κλητική ενικού: **(ὦ) ἡγεμῶν**

ἐξήλθομεν: β' ενικό προστακτικής στον ίδιο χρόνο: **ἐξελθε**

στρατεύοντες: γ' ενικό ευκτικής Μέλλοντα στην ίδια φωνή: **στρατεύσοι**

ἐπινοοῦμεν: απαρέμφατο Αορίστου στην ίδια φωνή: **ἐπινοῆσαι**

παρεσκευασμένους: β' ενικό οριστικής Παρατατικού στην ίδια φωνή: **παρεσκευάζου**

προσδέχεσθαι: ο ίδιος τύπος στον Παρακείμενο: **προσδεδέχθαι**

Γ.4.α.

τῶν πατέρων: β' όρος σύγκρισης, γενική συγκριτική από το «χείρους»

τῆ ὀρμῆ: δοτική της αιτίας, επιρρηματικός προσδιορισμός από το ρήμα ψυχικού πάθους «ἐπῆρται»

τω: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου από το «δοκοῦμεν»

ἀμελέστερόν: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου από το «παρεσκευασμένους»

ἤξειν: ειδικό απαρέμφατο ως αντικείμενο στο «προσδέχεσθαι»

Γ.4.β. «ἐπειδὴ καταφρονοῦντες ἀπαράσκευοι γένοιτο»

Γ.4.γ. «ἄ ἐπινοοῦμεν»: δευτερεύουσα αναφορική ονοματική πρόταση, που λειτουργεί ως αντικείμενο στο «πρᾶξι».

**Από τον κλασικό τομέα του φιλολογικού τμήματος των
Φροντιστηρίων ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ συνεργάστηκαν:
Ε. Αποστολάκη, Ε. Μαζοκοπάκη, Μ. Παγωμένου, Μ. Σφακιανάκη**

